

УДК 342.9:342.565

*М. А. Данилевський**аспірант**Науково-дослідного інституту публічного права***СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ**

Актуальність теми. Судовій гілці влади потрібні сприятливі умови для виконання своїх функцій, адже судді, в першу чергу, це професіонали, які вирішують правові спори та інші правові питання, виконуючи при цьому роль тлумачення та застосування законів. Судді приймають присягу, тобто офіційну клятву, яка об'єднує суддів, і тому суспільство та держава повинні створити всі належні умови для дотримання їхньої присяги.

Питання «справедливості» стоїть в центрі кожної судової системи при вирішенні судових спорів. Щоб рішення суду залишалися справедливими та неупередженими, не повинно бути будь-якого впливу або втручання в функції судової системи. Більше того, імідж суду завжди повинен бути неушкодженим, для того, щоб громадськість довіряла судовій системі. Тобто, довіра суспільства до судової влади може бути посилена лише шляхом формування незалежної системи правосуддя.

Таким чином, для прийняття справедливих, об'єктивних та неупереджених рішень важливо мати ефективну систему захисту незалежності судової влади від будь-якого тиску або впливу, щоб є основним завданням суб'єктів публічної адміністрації у цій сфері.

Огляд останніх досліджень. Питанням незалежності судової влади в Україні займалися такі вчені як В. Бойко, А. Борко, М. Закурін, А. Іванищук, Р. Ігонін, С. Кічмаренко, Д. Кулешов, В. Куценко, В. Лаговський, Т. Плугатар, І. Прошутя, С. Циганок та інші.

Однак, враховуючи те, що негативний вплив на суддів досі існує, необхідно комплексно дослідити питання дотримання незалежності суддів.

Мета статті полягає в тому, щоб на базі дослідження позицій вчених-юристів визначити адміністративно-правові засади незалежності суддів в Україні.

Виклад основних положень. Дотримання незалежності судової системи є центральним завданням будь якої правової держави. Надзвичайно важливо, щоб судова влада була ключовою інституцією влади, залишаючись незалежною, нейтральною та неупередженою, не піддаватися будь-якого впливу та тиску.

Концепція незалежної системи правосуддя закріплена в різних правових документах, зокрема в Конституції України, статтею 126 визначено, що вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється. Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не

може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку судом, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Суддю не може бути притягнуто до відповідальності за ухвалене ним судове рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку. Суддя обіймає посаду безстроково. Держава забезпечує особисту безпеку судді та членів його сім'ї [1].

Отже, конституційні засади дотримання незалежності судової влади передбачили незалежну судову систему, яка підпорядковується тільки Основному Закону і не повинна підлягати незаконному контролю з боку будь-якого органу чи особи.

Визначивши основні конституційні засади, далі варто розкрити сутність адміністративно-правових засад незалежності суддів.

На початку необхідно визначитися з основними негативними способами впливу на судову незалежність. В. В. Коцкулич вважає, що питання впливу на суддів задля прийняття неправомірного рішення на користь тих чи інших учасників судового процесу на сьогодні залишається не вирішеним. Про це свідчить значна кількість звернень до Ради суддів України. Серед основних факторів тиску найбільш поширеними залишаються дії з боку громадських організацій та об'єднань, органів суддівського самоврядування, окремих груп людей, а також органів прокуратури. Незалежність суддів підривається також представниками органів виконавчої влади, які публічно критикують судові рішення, що мають законну силу. Неконструктивними видаються і висловлювання народних депутатів щодо діяльності окремих судів та суддів. Зазначене має своїм наслідком зневірення суспільства у ефективності виконання своїх функцій судовою гілкою влади та втрату надії у дієвість принципу верховенства права. У той час як незалежність судової системи базується на організаційних та правових гарантіях, найсильніший бар'єр на шляху неправомірного впливу на суддів – це юридична і політична культура, в якій громадськість просто не потерпить таких явищ [2, с. 125-126].

Деякі юристи-практики, зокрема, Б. Санин вважає, що до внутрішніх практик відносить: довготривалість розгляду справи та довготривалість виготовлення рішень; несталість судової практики; невизначеність стосовно юрисдикції окремих

категорій справ; нерівномірне навантаження на суддів; незадовільна матеріально-технічна база судів; низька інформативність веб-сайтів судів; низькі заробітні плати та зменшення соціальних гарантій суддів та працівників апарату; відсутність дієвих органів суддівського самоврядування; тривале затягування з реалізацією проекту «Електронний суд»; відсутність тайм-менеджменту в окремих судах; відсутність належного громадського контролю за витратною частиною отриманого судового збору, за проведеними закупівлями товарів, робіт та послуг для судової системи; відсутність уніфікованих правил роботи канцелярії судів; відсутність єдиного підходу до визначення поняття справедливості. До зовнішніх чинників віднесено: відсутність дієвих механізмів впливу на учасників процесу, які ставлять на меті зірвати ведення судового процесу; довготривале не призначення суддів на посаду безстроково; відсутність поваги державних установ/адвокатів до судового рішення; безпідставна критика політиків, експертів, громадських та державних діячів в бік судової влади; низький рівень законотворчої діяльності; можливість зловживання сторонами процесуальними правами; низький рівень обізнаності людей про права в суді та безпосередньо сам процес; довготривале не виконання судового рішення; зловживання щодо відкриття кримінальних справ (завідомо неправосудне рішення) [5].

Висвітлюючи способи впливу на судову владу, треба звернути увагу на щорічну доповідь про стан забезпечення незалежності судів в Україні у 2017 році, оприлюднену Вищою радою правосуддя, всього за 2017 рік 350 суддів повідомляли про факти втручання у здійснення ними правосуддя. Аналіз даних Реєстру повідомлень суддів про втручання в діяльність⁸¹ за 2017 рік (включаючи ті, що були передані Радою суддів України, яка раніше до того два роки вела подібний реєстр) показав такі результати, а саме на думку суддів, відбувався вплив на їхню діяльність у такі способи: психологічний тиск (усні погрози, постійне заявлення безпідставних відводів, агресивна поведінка, лайка, схиляння судді до прийняття рішення); публікації негативного характеру в засобах масової інформації, соцмережах, відеосюжети на телеканалах; усні або письмові звернення осіб до суду; позапроцесуальні звернення учасників провадження до судді / суду; звернення до органів правопорядку із заявами про вчинення суддею злочину; блокування судді в залі судового засідання, кабінеті, приміщенні суду; подання звернень (передусім дисциплінарних скарг) до ВРП щодо судді; дзвінки на телефон судді, надсилання смс чи повідомлень у месенджерах з вказівками щодо розгляду судових справ, погрозами тощо; проведення мітингів / пікетів перед приміщенням суду, житлом судді, кабінету судді; пошкодження, ви-

крадення майна судді, суду; ініціювання органами правопорядку кримінального провадження щодо судді; надсилання судді або суду депутатських звернень з проханням надати інформацію у справі чи з повідомленням про «взяття справи на депутатський контроль»; надсилання органами правопорядку до судді / суду запитів на отримання інформації, документів щодо розгляду судових справ, витребування пояснень від судді щодо прийнятих рішень; допущення порушень органами правопорядку під час затримання судді або вручення судді протоколу про адміністративне правопорушення; фізичне насильство щодо судді, зокрема облиття зеленкою; вилучення органами правопорядку під час обшуку нерозглянутих судових справ; намагання дати хабар судді (наприклад, залишення грошей на столі в кабінеті, переведення грошей на картковий рахунок судді); виклик органами правопорядку судді на допит, задавання питань, що стосуються професійної діяльності судді; недобросовісне використання персональних даних судді (наприклад, публікація оголошення про надання послуг з контактними даними судді); збір журналістами інформації про суддю та його майновий стан; порушення таємниці нарадчої кімнати; інше [3; 4].

Таким чином, фактори негативного впливу на незалежність суддів можна класифікувати за способами вчинення таким чином:

1) способи, в основі яких є дифамація (поширення недостовірної інформації про суддю у ЗМІ, соціальних мережах, що принижує честь та гідність судді);

2) корупційогенні способи (перевищення повноважень недобросовісних суддів та інших суб'єктів влади і суспільства (корумповані чиновники, кримінальні авторитети тощо) через вчинення корупційних діянь)

3) психологічні способи (неналежна поведінка в суді; усні погрози до судді; психологічне схиляння судді до прийняття незаконного рішення; надсилання судді або його сім'ї повідомлень загрозливого характеру; витребування пояснень від судді щодо прийнятих судових рішень);

4) фізичні способи (фізичне насильство щодо судді або членів його сім'ї; пошкодження чи викрадення майна судді; вбивство судді або членів його сім'ї);

5) судово-процедурні способи (блокування судового процесу; проведення незаконних мітингів перед житлом судді; порушення таємниці нарадчої кімнати; недобросовісне використання персональних даних судді);

6) державно-владні способи (письмові та усні звернення до уповноважених органів влади неправдивої інформації про вчинення суддею злочинних дій або дисциплінарних порушень; допит судді, органами влади з питань, що стосуються

професійної діяльності судді; незаконний контроль органів влади за суддями);

7) інші способи (недосконалість у правовому регулюванні дотримання незалежності суддів; наявність прогалин у законодавстві; неналежне забезпечення судової системи).

Визначившись з факторами впливу на судову владу, далі варто розкрити саме з способами дотримання незалежності суддів.

Повага до суду повинна забезпечуватись наступними факторами: 1) підтриманням авторитету судової гілки влади самими суддями шляхом відображення у своїй діяльності власних професійних характеристик та дотримання морально-етичних засад, визнаних суспільством; 2) наданням об'єктивної інформації ЗМІ щодо суддів та прийнятих ними судових рішень; 3) підвищенням рівня правосвідомості суспільства, подолання стереотипів та формування довіри до суду (неконструктивна критика судової влади з боку громадськості викликана низьким рівнем правосвідомості та правової культури населення); 4) можливістю оскарження судового рішення не повинно реалізовуватись шляхом публічного та демонстративного розповсюдження негативної інформації про зміст судового рішення чи особу судді; воно повинно здійснюватись відповідно до правових приписів, а саме шляхом оскарження у порядку, визначеному законом (тобто шляхом звернення до апеляційного чи касаційного суду, в порядку інстанційності). Окрім цього повага до суду повинна забезпечуватись тим, щоб усі суб'єкти, зазначені у розділі Конституції «Правосуддя» (тобто судді, прокурори, адвокати), будували свої відносини на основі принципу взаємоповаги [2, с. 125-126].

На наш погляд, щоб мінімізувати будь-який незаконний вплив на судову владу в Україні необхідно створити, реалізувати та гарантувати ефективні адміністративно-правові засади незалежності суддів.

Під адміністративно-правовими засадами незалежності суддів в Україні слід розуміти принципи та адміністративний інструментарій, що забезпечується спеціальною суддівською адміністрацією (Вищою радою правосуддя, Вищою кваліфікаційною комісією суддів, Державною судовою адміністрацією, апаратом суду, органами суддівського самоврядування) та іншими органами виконавчої влади шляхом створення заходів протидії впливу на суддів, забезпечення дії механізму правового регулювання дотримання незалежності суддів, захисту прав, свобод та законних інтересів суддів при здійсненні незаконного впливу на них, що комплексно дозволить суддям ефективно виконувати свої повноваження, приймати неупереджені та справедливі судові рішення, підняти рівень авторитету судової влади для українського суспільства.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Коцкулич В. В. Формування професійної правосвідомості судді та суддівського розсуду: організаційний та праксеологічний аспекти : дис... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2018. 233 с.
3. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні. Альтернативна доповідь за 2017 рік / Р. Куйбіда, М. Серета, Р. Смалюк, А. Химчук. Київ: Центр політико-правових реформ, 2018. 59 с.
4. Реєстр повідомлень суддів про втручання в діяльність. *Вища рада правосуддя: офіційний веб-сайт*. 2017. URL: http://www.vru.gov.ua/add_text/203.
5. Санін Б. Не корупцією єдиною. Відверто про фактори впливу на авторитет судової влади. *Судово-юридична газета: інформаційний веб-сайт*. 2016. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/95716-ne-koruptsyu-dinoyu-vdverto-pro-faktori-vplyvy-na-avtoritet-sydovovladi>.

Анотація

Данилевський М. А. Сутність адміністративно-правових засад незалежності суддів в Україні. – Стаття.

У статті класифіковано фактори негативного впливу на незалежність суддів в Україні. Розкрито сутність адміністративно-правових засад незалежності суддів в Україні під якими визначено принципи та адміністративний інструментарій, що забезпечується спеціальною суддівською адміністрацією шляхом створення заходів протидії впливу на суддів, забезпечення дії механізму правового регулювання дотримання незалежності суддів, захисту прав, свобод та законних інтересів суддів при здійсненні незаконного впливу на них, що комплексно дозволить суддям ефективно виконувати свої повноваження, приймати неупереджені та справедливі судові рішення, підняти рівень авторитету судової влади для українського суспільства.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, незалежність суддів, принципи, спеціальна судова адміністрація, суддя.

Аннотация

Данилевский М. А. Сущность административно-правовых основ независимости судей в Украине. – Статья.

В статье классифицированы факторы негативного влияния на независимость судей в Украине. Раскрыта сущность административно-правовых основ независимости судей в Украине под которыми определены принципы и административный инструментарий, что обеспечивается специальной судейской администрацией путем создания мер противодействия влиянию на судей, обеспечения действия механизма правового регулирования соблюдения независимости судей, защиты прав, свобод и законных интересов судей при осуществлении незаконного влияния на них, что комплексно позволит судьям эффективно выполнять свои полномочия, принимать беспристрастные и справедливые судебные решения, поднять уровень авторитета судебной власти для украинского общества.

Ключевые слова: administrative legal principles, independence of judges, principles, special judicial administration, judge.

Summary

Danylevskiy M. A. The essence of administrative and legal foundations of the independence of judges in Ukraine. – Article.

The article is classified factors negative impact on the independence of judges in Ukraine. The essence of the administrative and legal principles of the independence of judges in Ukraine is determined, which defines the principles and administrative tools provided by the special judicial administration by creating measures to counteract

the influence on judges, ensuring the functioning of the mechanism of legal regulation of adherence to the independence of judges, protecting the rights, freedoms and legitimate interests of judges when exercising unlawful influence on them that will enable judges to perform their powers in a comprehensive manner, to take impartial and fair judicial decisions, raise the level of authority of the judiciary for Ukrainian society.

Key words: administrative and legal support, organs of justice, legal means of justice, prosecutors, public administration, justice.